

Ole Nørgaard, Søren Riishøj og Henrik Scriver (red.), *Østeuropa – en politisk-økonomisk introduktion*, Århus: SP Forlag, 1985, 440 s., 197,00 kr.

Den foreliggende bog er en samling artikler om hver af de stater, som sammen traditionelt betegnes Østeuropa (USSR, Polen, DDR, Tjekkoslaviet, Ungarn, Rumænien, Bulgarien, Jugoslavien) samt en artikel om Albanien. Artikelrækken indledes af et introduktionsafsnit, der på få sider søger at behandle så forskellige emner som, hvorfor det er vigtigt at beskæftige sig med Østeuropa, forskellige marxistiske opfattelser af de socialistiske samfund, konvergensteorien og andre politiske teorier om de socialistiske samfund, politisk kultur som begreb og hvordan "videnskab, udvikling og indsigt" gradvist har erstattet "ideologiske bindinger og blokeringer" i Sovjetforskningen. (Det sidste var jeg mindre overbevist om efter at have læst bogens sidste artikel om fuld beskæftigelse og /eller økonomisk krise i Østeuropa). Endelig er der en historisk artikel om konflikt og samarbejde i den kommunistiske verdensbevægelse, hvorunder der gøres rede for Comecon og Warszawa-pagtens funktion og udvikling, for konflikten med Jugoslavien og for den sovjetisk-kinesiske strid.

De ni afsnit om hver af de nævnte stater indeholder en kort historisk introduktion, de fleste redegør også for det politiske system, det økonomiske system, kommunistpartiet, masseorganisationerne og de økonomiske reformer. Derudover behandles forskellige emner spredt i de forskellige artikler. Således kommer én ind på boligmangel, en anden beskriver kvindebevægelse, en tredje kirkens rolle, mens en fjerde giver en kort beskrivelse af fredsgrupper og opposition.

Det har ikke været tilstræbt at give artiklerne en fælles struktur, hvorfor forfatterne ikke har fået fælles retningslinjer for, hvilke emner de skulle behandle. I stedet har de skullet give den bedste introduktion til det pågældende samfunds karakter og problemer. Dermed mener redaktørerne at have givet bogen en pluralistisk form, hvilket også afspejles i de enkelte artikler (hævder forordet), idet de er skrevet af folk med forskellig baggrund: økonomer, politologer, litterater, antropologer og historikere, der hver har sin opfattelse af, hvilke værdier der er og bør være grundlæggende i et socialistisk system. En sådan pluralisme forsvares af redaktørerne med, at den afspejler den aktuelle tilstand inden for den del af samfundsvidenskaberne i Danmark, der analyserer de socialistiske samfund.

Dette har bogens redaktører formentlig ret i, og pluralismen er sikkert også gavnlig for Østeuropaforskningen i Danmark som helhed. Men det ser anderledes ud inden for rammerne af en enkelt bog, hvis erklærede mål er at introducere gymnasiaster og studerende til et geo-politisk område, og ikke at præsentere dansk Østeuropaforskningens rige sammensætning. Hvis der ikke er nogen fælles retningslinjer og ingen koordination af artiklerne, kan en sådan pluralisme udvikle sig til metodologisk kaos, hvor "politiske skel" og "anvendelse af forskellige typer af informationer" leder læseren ud i forvirring og misforståelser. Faren for dette er desto større, hvis læseren ikke på forhånd har kendskab til emnet og derfor ikke selv kan danne sig overblik over de informationer, han/hun præsenteres for. Netop i forhold til bogens erklærede målgruppe er jeg bange for, at bogen går fejl på grund af den valgte pluralistiske form og konsekvenserne heraf.

Selv om de hver især kan bruges som introduktion til de enkelte stater, udgør artiklerne ikke, blot fordi de er kommet i samme bog, en introduktion til Østeuropa

Ole Nørgaard, Søren Riishøj og Henrik Scriver (red.), *Østeuropa – en politisk-økonomisk introduktion*, Århus: SP Forlag, 1985, 440 s., 197,00 kr.

Den foreliggende bog er en samling artikler om hver af de stater, som sammen traditionelt betegnes Østeuropa (USSR, Polen, DDR, Tjekkoslaviet, Ungarn, Rumænien, Bulgarien, Jugoslavien) samt en artikel om Albanien. Artikelrækken indledes af et introduktionsafsnit, der på få sider søger at behandle så forskellige emner som, hvorfor det er vigtigt at beskæftige sig med Østeuropa, forskellige marxistiske opfattelser af de socialistiske samfund, konvergensteorien og andre politiske teorier om de socialistiske samfund, politisk kultur som begreb og hvordan "videnskab, udvikling og indsigt" gradvist har erstattet "ideologiske bindinger og blokeringer" i Sovjetforskningen. (Det sidste var jeg mindre overbevist om efter at have læst bogens sidste artikel om fuld beskæftigelse og /eller økonomisk krise i Østeuropa). Endelig er der en historisk artikel om konflikt og samarbejde i den kommunistiske verdensbevægelse, hvorunder der gøres rede for Comecon og Warszawa-pagtens funktion og udvikling, for konflikten med Jugoslavien og for den sovjetisk-kinesiske strid.

De ni afsnit om hver af de nævnte stater indeholder en kort historisk introduktion, de fleste redegør også for det politiske system, det økonomiske system, kommunistpartiet, masseorganisationerne og de økonomiske reformer. Derudover behandles forskellige emner spredt i de forskellige artikler. Således kommer én ind på boligmangel, en anden beskriver kvindebevægelse, en tredje kirkens rolle, mens en fjerde giver en kort beskrivelse af fredsgrupper og opposition.

Det har ikke været tilstræbt at give artiklerne en fælles struktur, hvorfor forfatterne ikke har fået fælles retningslinjer for, hvilke emner de skulle behandle. I stedet har de skullet give den bedste introduktion til det pågældende samfunds karakter og problemer. Dermed mener redaktørerne at have givet bogen en pluralistisk form, hvilket også afspejles i de enkelte artikler (hævder forordet), idet de er skrevet af folk med forskellig baggrund: økonomer, politologer, litterater, antropologer og historikere, der hver har sin opfattelse af, hvilke værdier der er og bør være grundlæggende i et socialistisk system. En sådan pluralisme forsvares af redaktørerne med, at den afspejler den aktuelle tilstand inden for den del af samfundsvidenskaberne i Danmark, der analyserer de socialistiske samfund.

Dette har bogens redaktører formentlig ret i, og pluralismen er sikkert også gavnlig for Østeuropaforskningen i Danmark som helhed. Men det ser anderledes ud inden for rammerne af en enkelt bog, hvis erklærede mål er at introducere gymnasiaster og studerende til et geo-politisk område, og ikke at præsentere dansk Østeuropaforskningens rige sammensætning. Hvis der ikke er nogen fælles retningslinjer og ingen koordination af artiklerne, kan en sådan pluralisme udvikle sig til metodologisk kaos, hvor "politiske skel" og "anvendelse af forskellige typer af informationer" leder læseren ud i forvirring og misforståelser. Faren for dette er desto større, hvis læseren ikke på forhånd har kendskab til emnet og derfor ikke selv kan danne sig overblik over de informationer, han/hun præsenteres for. Netop i forhold til bogens erklærede målgruppe er jeg bange for, at bogen går fejl på grund af den valgte pluralistiske form og konsekvenserne heraf.

Selv om de hver især kan bruges som introduktion til de enkelte stater, udgør artiklerne ikke, blot fordi de er kommet i samme bog, en introduktion til Østeuropa

som sådan. Det er meget interessant at læse om "den anden økonomi", boligmangel og fredsbevægelsen i Ungarn; men når ingen af de andre artikler kommer ind på de samme emner, er det så fordi disse fænomener er specifikke for Ungarn? Er der ingen fredsbevægelse i DDR og Polen? Ingen "anden økonomi" eller boligmangel i det øvrige Østeuropa?

En forudsætning for, at bogen kan bruges som en introduktion til Østeuropa, fremfor til de enkelte østeuropæiske stater, er enten, at artiklerne er bygget op om nogenlunde de samme temaer, således at man kan læse "på tværs" af landene, for eksempel sammenligne afsnittet om boligmangel i Ungarn med boligmangel i DDR osv. eller, at bogen er bygget op omkring temaer, for eksempel sociale forhold og udenrigspolitik.

Især fordi det er en introduktion, savner jeg en eksplicit forklaring og diskussion af de grundlæggende elementer i det østeuropæiske "fællesskab". Østeuropa udgør ikke som Skandinavien en historisk og geografisk union. Hvad er det så, der holder disse stater sammen, og hvilke lande hører med til Østeuropa? Jeg synes også, det ville lette forståelsen (og beskrivelsen) af de enkelte stater, hvis der i bogen var en sammenhængende, eksplicit forklaring og diskussion af den centralistiske model. Mod en sådan baggrund ville Ungarns reform af denne model og Jugoslaviens afskrivning af samme kunne beskrives kort og præcist, det samme kunne Polens, Tjekkoslaviets og DDRs reformforsøg. I stedet for, at hver artikel med skiftende held og grundighed beskriver statsapparatet, kommunistpartiet, masseorganisationerne mv., kunne det med fordel have været gjort én gang for alle i en introducerende artikel om den demokratiske centralismes model, hvorefter hver artikel kunne koncentrere sig om, hvordan denne model er udformet og fungerer i de enkelte lande.

Der er så lidt inspiration at hente i denne introduktion til Østeuropa. På traditionel vis beskrives hvert enkelt lands historie, økonomiske problemer, bureaukratiet, kommunistpartiet og alt det, som man allerede kan læse i andre – og bedre – bøger af de samme forfattere. Men hvad med de nyopståede problemer og bevægelser? Vi finder intet i bogen om de østeuropæiske (bortset fra lidt om de ungarske) kvinders politiske og økonomiske stilling, om den uafhængige ungdomskultur og oppositionens nye udtryksformer. Samizdat-litteraturen er ikke det eneste medium længere. Punk-kulturen er kommet til Polen for et par år siden, rock-musikken har været anvendt af Charter 77 og anvendes til fredsmøder i DDR og Ungarn. Hvordan fungerer de halv- og hel-uofficielle fredsgrupper i DDR, Polen og Ungarn? Polen har set sin første miljøgruppe, hvordan står det til med miljøpolitik, forurening og miljøgrupper i andre østeuropæiske lande?

En mere koordineret præsentation af landene samt en inddragelse af de nye problemer og bevægelser, der rører sig i Østeuropa, ville ikke blot påpege fælles træk såvel som forskelle imellem de østeuropæiske stater; den ville også anskueliggøre, at der er visse problemer fælles med Vesteuropa og dermed sætte begge i et større perspektiv. Som den foreligger nu, er *Østeuropa – en politisk-økonomisk introduktion* hverken en bog om Østeuropa eller en introduktion.

Elzbieta Tromer